

УДК: 336.73

Олена ЛАВРОВА

ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ЗВІТНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Проаналізовано поняття бухгалтерської та фінансової звітності, проведено їх розмежування. Виокремлено склад звітності страхових компаній, її змістового наповнення, охарактеризовано підходи до її класифікації на основі сучасних досліджень та запропоновано власний варіант удосконаленого розмежування видів та типів звітних форм. Розглянуто нормативно-правові основи складу та формування звітності страховими компаніями на сучасному етапі розвитку його регулювання та імплементації вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Ключові слова: *звітність, бухгалтерська та фінансова звітність, страховик, міжнародні стандарти фінансової звітності.*

JEL: G220 Insurance; Insurance Companies, M410 Accounting

Постановка проблеми. Звітність підприємств є найпоширенішою формою узагальнення та передачі інформації щодо його фінансово-майнового стану та результатів діяльності. Різноманітні форми звітності охоплюють усі аспекти роботи суб'єктів господарювання, а також ґрунтуються на даних різноманітних сфер обліку. Таким чином, кількість видів звітності на сьогоднішній день дуже значна, а спектр користувачів постійно зростає. При цьому категоріальне розмежування таких видів на сьогоднішній день є дуже умовним, а за даними безпосередньо бухгалтерського обліку складають дуже багато форм. Користувачі ж звітності, особливо зовнішні, потребують лише певного сегмента інформації, в першу чергу, щодо стану, прибутковості та ризиковості діяльності контрагента.

Ринок діяльності фінансових установ в умовах політичної та економічної нестабільності стає одним із найбільш ризикових. Як суб'єкти небанківського сектору ринку фінансових установ страхові компанії України є підприємствами, що надають певний набір фінансових послуг і належать до невиробничої сфери. Природа капіталу страхових компаній є спекулятивною, оскільки основна формула руху капіталу як самовідтворюваного ресурсу в політекономії "Т – Г – Т" у даному випадку не діє. Для фінансових установ вона матиме вигляд "Г – Г". Тобто, надавши послугу зі страхування, суб'єкт страхової діяльності, минаючи стадію виробництва, отримує дохід. Такий дохід для страховика, по суті, є винагородою за взяття на себе ризиків, пов'язаних з володінням чи використанням майна, та інтересів фізичних і юридичних осіб. Згідно із Законом України "Про страхування" від 7.03.1996 року, № 86/96-ВР страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих

фондів. Тобто економічна сутність операцій страхування полягає у взятті на себе ризиків інших осіб за грошову винагороду.

Отже, користувачі звітності страхових компаній мають чітко орієнтуватися у її видах, джерелах формування показників та сфері охоплення для прийняття певних рішень. Тобто актуальність дослідження видів та складу звітності страховиків із врахуванням сучасних динамічних реалій фінансового ринку не викликає сумнівів.

Постановка мети і завдань. Метою даної статті є розкриття суті звітності страхових компаній як основного джерела інформації щодо їх діяльності та визначення її складу. Для досягнення поставленої мети в статті визначено та вирішено такі завдання:

- розкрити суть поняття бухгалтерської та фінансової звітності;
- проаналізувати підходи до класифікації видів звітності;
- визначити склад звітності страхових компаній відповідно до виявлених особливостей;
- охарактеризувати нормативно-правові вимоги до складу звітності страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Страхові компанії України, як і інші суб'єкти господарювання, згідно з чинним законодавством [1, ст. 2, п. 1], зобов'язані вести бухгалтерський облік. Як відомо, бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1, ст. 1, аб. 3].

Головним способом узагальнення, представлення та передачі інформації є складання звітності на підставі даних бухгалтерського обліку. Таку звітність доцільно назвати бухгалтерською. Звітність складається на підставі різноманітних даних та у різних формах. У сучасній економічній літературі визначенню поняття фінансової та бухгалтерської звітності приділено значну увагу, проте без єдиного методологічного підходу. Досить часто науковці ототожнюють ці поняття. Можливо, це викликано певними стилістичними особливостями викладу тексту Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Наприклад, у статті 1 наведено трактування категорій “бухгалтерський облік” та “фінансова звітність”; у статті 3 поряд вжито ці поняття: “метою ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності є ...” тощо. Проте, на нашу думку, виходячи з вимог того ж чинного законодавства, таке зрівняння понять є неправомірним. В цілому ж, на нашу думку, поняття бухгалтерської звітності є значно ширшим за фінансову. Окрім фінансової звітності, на підставі даних бухгалтерського обліку складається також звітність податкова, спеціалізована тощо, а із використанням облікових даних – кадрова, внутрішня, із соціального страхування тощо.

Таким чином, поняття бухгалтерської звітності потребує детального розкриття як окремого економічного поняття та класифікації як сукупності певних видів звітності. Для обґрунтування такої позиції видається доцільним більш детально проаналізувати підходи до зазначених понять (табл. 1).

Як видно з табл. 1, багато сучасних науковців ототожнюють різні види звітності. На нашу думку, поняття “бухгалтерська звітність” повинно бути сформульовано із врахуванням економічної сутності поняття бухгалтерського обліку, його мети та основних принципів.

Таблиця 1

Визначення поняття звітності в сучасній економічній літературі

Автор	Поняття	Трактування
1	2	3
Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", Міністерство фінансів України (НП(с)БО 1)	Фінансова звітність	Бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період
Міністерство фінансів України (НП(с)БО 1)	Бухгалтерська звітність	Звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів
Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку	Фінансова звітність загального призначення ("фінансова звітність")	Фінансова звітність, яка має на меті задовольнити потреби користувачів, які не можуть вимагати від суб'єкта господарювання скласти звітність згідно з їхніми інформаційними потребами
Бакаєв А. С.	Бухгалтерська звітність	Система показників, яка відображає майновий та фінансовий стан на звітну дату, а також фінансові результати її діяльності за звітний період
Бутинець Ф. Ф.	Бухгалтерська звітність	Сукупність показників обліку, відображених у формі визначених таблиць, які характеризують рух майна та фінансового стану підприємства, установи за звітний період
Круш П. В.	Фінансова звітність	Складова частина бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період
Круш П. В.	Бухгалтерська звітність	Сукупність способів і прийомів узагальнення даних поточного обліку і впорядкована система взаємопов'язаних економічних показників виробничо-господарської діяльності за звітний період
Круш П. В.	Звітність	Система узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників поточного обліку, які характеризують результати діяльності підприємства за звітний період
Виваль Н. В.	Звітність	Система узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників поточного обліку, які характеризують результати діяльності підприємства за звітний період. Бухгалтерська звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів. Фінансова звітність є складовою частиною бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

1	2	3
Кужельний М. В.	Звітність	Сукупність затверджених в установленому порядку звітних форм, які об'єднують комплекс показників, що всебічно характеризують виробничу та фінансово-господарську діяльність підприємств за відповідний період
Маргуліс А. Ш.	Звітність	Сукупність показників обліку, відображених у формі визначених таблиць, які характеризують господарську діяльність підприємств за установлений період часу
Палій В. Ф.	Бухгалтерська звітність	Комплекс показників виконання планових завдань та результатів господарської діяльності за звітний період, отриманий у бухгалтерському та інших видах обліку
Белов А. Н.	Звітність установи	Система показників, які характеризують умови та результати її роботи за визначений період
Сопко В. В., Пархоменко В. М.	Бухгалтерська звітність підприємств	Система узагальнених показників, які характеризують підсумки господарсько-фінансової діяльності підприємства за минулий період (місяць, квартал, рік)

Таким чином, на підставі проаналізованих джерел, на нашу думку, можна стверджувати, що:

- звітність є системою узагальнених показників, що характеризують стан або рух певного об'єкта за визначений період або на конкретний момент часу;
- бухгалтерська звітність – це система показників, що сформовані на підставі даних бухгалтерського обліку та відображають стан та рух певних його об'єктів;
- фінансова звітність – вид бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період та на певну дату;
- бухгалтерська звітність страхової компанії – це система показників, що сформовані на підставі даних бухгалтерського обліку страховика та відображає стан та рух його об'єктів;
- фінансова звітність страхової компанії (складена за Міжнародними стандартами фінансової звітності та / або складена згідно з вимогами Національних стандартів обліку) – вид бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів страховика за звітний період та на певну дату.

В сучасній економічній літературі існує значна кількість підходів до класифікації бухгалтерської звітності. Науковці виділяють різні способи виділення видів бухгалтерської звітності та ознак її розподілу за видами та типами. До найпоширеніших із них слід віднести поділ за:

- обсягами відображуваної інформації: часткова й загальна, проста та комплексна;
- метою складання: для внутрішнього користування та зовнішнього представлення;
- функціями підприємства та джерелами його фінансування: звітність бюджетних

установ, публічних організацій, господарсько-розрахункових установ тощо; також виділяють типову та галузеву звітність;

- періодичністю: місячна, квартальна, річна звітність тощо;
- складом показників: звітність на певну дату (тобто з показниками на фіксований момент) та звітність за певний період (показники такої звітності є інтервальними та відображають обсяги руху певних об'єктів);
- за термінами представлення: нормативна та строкова звітність.

На нашу думку, важливим аспектом класифікації бухгалтерської звітності є її цільове спрямування. Така ознака співзвучна з метою формування звітності та може бути визнана її підтипом у складі зовнішньої звітності. До таких видів бухгалтерської звітності слід віднести: податкову звітність, фінансову, статистичну, спеціальну звітність та звітність для органів соціального страхування населення.

Отже, для цілей подальшого дослідження, перш за все, необхідно з усієї сукупності звітів страхової компанії виокремити саме ті, що ґрунтуються виключно або частково на даних бухгалтерського обліку. Виходячи із вищенаведених класифікаційних ознак, доцільно розглянути форми фінансової звітності страхових компаній України, звітних даних, податкової звітності, статистичної та звітності до органів соціального захисту населення (рис. 1).

Враховуючи, що саме фінансова звітність та звітні дані страховиків ґрунтуються лише на даних бухгалтерського обліку, а звітність податкова, статистична та інша містить значну частку іншої інформації (кадрової, управлінської тощо), то саме двом першим видам звітності буде приділено найбільшу увагу у сфері досліджень галузі бухгалтерського обліку.

Таким чином, до виключно бухгалтерської звітності страховиків нами віднесено фінансову звітність та звітні дані. Їх склад, зміст та призначення затверджуються уповноваженими державними установами. Фінансова звітність в Україні включає Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал та Примітки до річної фінансової звітності.

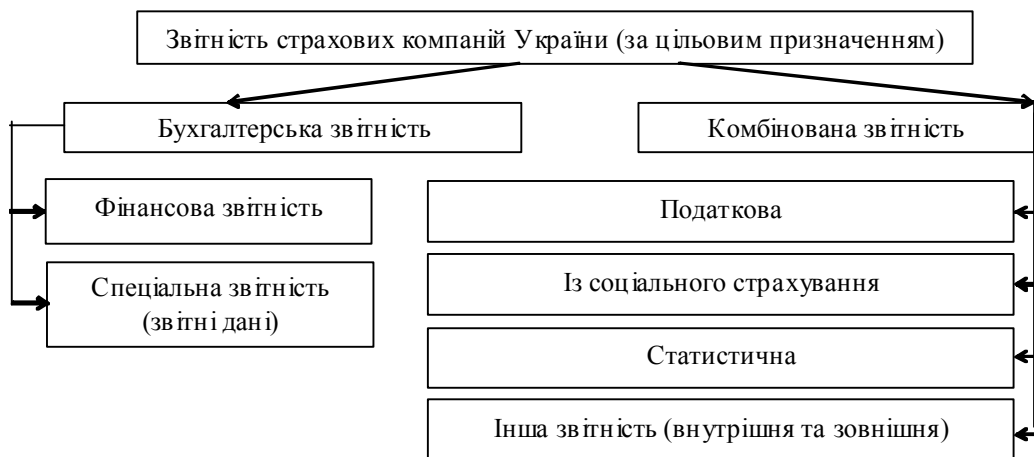

Рис. 1. Склад звітності страхових компаній України

Проте, згідно зі спільним листом Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України від 07.12.2011 р., № 12-208/1757-14830/

31-08410-06-5/30523/04/4-07/702 (далі – Лист № 12-208) страхові компанії України повинні складати річну та проміжну фінансову звітність за міжнародними стандартами. На сьогоднішній день жодних методичних рекомендацій щодо складу такої звітності не існує, проте створено кілька проектів. За результатами 2012 року страховики подавали фінансову звітність у складі, що вимагається Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, але формування показників здійснювалось за вимогами Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. При цьому під впливом алгоритму розрахунку арифметичних показників відбувається викривлення показників кінцевих. Тому в пояснювальних записках до фінансової звітності бухгалтерам страхових компаній доводилось подавати значний обсяг структурно-логічних обґрунтувань наведених даних для гармонізації всього пакету звітності.

Слід зазначити, що, окрім фінансової звітності, страховиками обов'язково подаються звітні дані для Нацкомфінпослуг. Така звітність призначена для розкриття специфічної інформації щодо обсягів та видів страхової діяльності. В міжнародній практиці страховики складають лише фінансову звітність. Проте, згідно з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності, її структура не є жорстко регламентованою. Даними стандартами вимагається розкриття лише суттєвої інформації у необхідному обсязі. Таким чином, страховики мають змогу у фінансовій звітності розкривати не лише показники фінансово-майнового стану і результатів діяльності, а й специфічні дані щодо основної діяльності.

Українські ж страхові компанії такої змоги не мають. Поряд з Листом № 12-208 діє Постанова Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) № 419 від 28.02.2000 р. "Про порядок подання фінансової звітності", НП(с)БО, Порядок складання звітних даних страховиків, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 39 від 03.02.2004 р. та низка інших підзаконних актів. Отже, страховики за результатами звітного року мають подавати Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал та Примітки до річної фінансової звітності, складені за вимогами МСФЗ, та звітні дані, що ґрунтуються на різних методичних та методологічних підходах до розкриття інформації. В такій ситуації виникає необхідність модифікації всієї системи бухгалтерського обліку в страхових компаніях. Для складання звітності за міжнародними стандартами доцільно було б вести і бухгалтерський облік за МСБО. Проте, згідно з вимогами Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", страхові компанії, як і будь-які інші суб'єкти господарювання, зобов'язані застосовувати П(с)БО та План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу та зобов'язань. Отже, страховику необхідно або вести паралельний бухгалтерський облік за національними і міжнародними стандартами, або створювати власну методику формування фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ із використанням як даних бухгалтерського обліку, так і аналітичного й управлінського обліків, а також даних фінансово-економічного й управлінських апаратів.

Висновки. Абсолютно очевидним стає зростання трудомісткості процесу формування звітності, що може призвести до порушення принципу економічності обліку. Дану проблему кожна страхова компанія на сучасному етапі вирішує по-своєму. Проте необхідність гармонізації методологічних підходів до складу звітності, формування її показників та правового поля не викликає сумнівів, що становить перспективу подальших досліджень.

Література

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996 від 16.07.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.zakon.rada.gov.ua.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : затв. наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.zakon.rada.gov.ua.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, [...] IASB; Список, Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.zakon.rada.gov.ua
4. Спільний лист Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України від 07.12.2011 р., № 12-208/1757-14830/31-08410-06-5/30523/04/4-07/702 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.zakon.rada.gov.ua.
5. Бакаев А. Бухгалтерские термины и определения / А. Бакаев. – М. : Биб-ка журн. "Бухгалтерский учет", 2002. – 160 с.
6. Белов А. Н. Бухгалтерский учет в учреждениях непромышленной сферы [Электронный ресурс] / А. Н. Белов. – 2-е изд. – Режим доступа : // http://www.eusi.ru/lib/belov_buhgalterskij_ucet_v_ucregdeniah
7. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік та фінансова звітність в Україні / Ф. Ф. Бутинець. – К. : Знання, 2008. – 546 с.
8. Виваль Н. В. Гроші та кредит [Електронний ресурс] : метод. вказівки до самост. вивч. – Режим доступу : // <http://e-lib.sclnau.com.ua>.
9. Круш П. В. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства : навч. посіб. / П. В. Круш, О. В. Клименко. – К. : Центр учб. літ., 2008. – 328 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://udc.ntu-kpi.kiev.ua/lspase>.
10. Кужельний М. В. Організація обліку [Електронний ресурс]: підруч. / М. В. Кужельний, С. О. Левицька. – К. : Центр учб. літ., 2010. – 352 с. – Режим доступу : // <http://lib.oa.edu.ua/funds>.
11. Маргулис А. Ш. Анализ баланса промышленного предприятия : уч. матер. / А. Ш. Маргулис. – М. : Госфиниздат, тип-фия Профиздата, 1945.
12. Палій В. Ф. Міжнародні стандарти обліку і фінансової звітності : підруч. / В. Ф. Палій. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 473 с.
13. Сопко В. В. Бухгалтерський облік у підприємницькій діяльності / В. В. Сопко, В. М. Пархоменко. – К. : Техніка, 1993. – 234 с.

References

1. The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" № 996 of 16.07.99 [WWW resource]. – Available at : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. National regulations (standards) 1 "General Requirements for Financial Reporting", approved by the Ministry of Finance of Ukraine № 73 dated 07.02.2013 [WWW resource]. – Available at : // www.zakon.rada.gov.ua.
3. IFRS (IFRS, IFRS for SMEs, including IAS and IFRIC, [...] IASB; List, Standard, International Document of 01.01.2012 [WWW resource]. – Available at : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. *Joint letter of the National Bank of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, State Statistics Service of Ukraine from 07.12.2011, № 12-208/1757-14830/31-08410-06-5/30523/04/4-07/702 [WWW resource]. – Available at : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.*
5. *Bakaev A. Accounting terms and definitions / A. Bakaev. – M. : Library Journal "Accounting", 2002. – 160 p.*
6. *Belov A. Accounting and auditing in unproductive institutions [Electronic resource] / A. Belov. – 2nd ed. – Available at : http://www.eusi.ru/lib/belov_buhgalterskij_ucet_v_ucregdeniah.*
7. *Butynets F. Accounting and Financial Reporting in Ukraine / F. Butynets. – K. : Knowledge, 2008. – 546 p.*
8. *Vuval N. Money and Credit [WWW resource] : methodological guidelines for independent study. – Available at : <http://e-lib.sclnau.com.ua>.*
9. *Cruz P. Equity, fixed and current assets of the enterprise [WWW resource] : training. Guide / P. Cruz, A. Klimenko. – K. : Center of educational literature, 2008. – 328 p. – Available at : // <http://udec.ntu-kpi.kiev.ua/lspace>.*
10. *Kuzhelnyy M. Organization Accounting [Electronic resource] : tutorial / M. Kuzhelnyy, S. Levitsky. – K. : Center of educational literature, 2010. – 352 p. – Available at : // <http://lib.oa.edu.ua/funds>.*
11. *Marhulys A. Analysis of balance promyshlennoho enterprise : uchebnyy material / A. Marhulys. – M. : Hosfynydat type, Profizdat, 1945.*
12. *Pyro V. International Standards of Accounting and Financial Reporting : tutorial / V. Pyro. – M. : INFRA-M, 2006. – 473 p.*
13. *Sopko V. Accounting records in business / V. Sopko, V. Parkhomenko. – K. : Technology, 1993. – 234 p.*

Редакція отримала матеріал 20 травня 2014 р.